ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

JAMIYAT IJTIMOIY JARAYONLARIDA AYOLLAR ISHTIROKI

N.Ismoilova

Urganch Ranch texnologiya universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada ayollarning jamiyat ijtimoiy jarayonlaridagi ishtirokining ahamiyati yoritilgan. Asrlar davomida ularning kasbiy faoliyatiga turli ta’sirlar bo’lib kelganligi sabab ayollarning ijtimoiy sohalarda ishtirok etishi va o’zini namoyon qilishdagi to’siqlari psixologik jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Iqtidor, kasbiy o‘sish, o‘zini o‘zi anglash, faoliyat, barqarorlik, strategiya, martaba, karyera.

Аннотация: В статье подчеркивается важность участия женщин в социальных процессах общества. В связи с тем, что на их профессиональную деятельность на протяжении веков оказывались различные влияния, психологически анализировались препятствия на пути участия женщин в социальной сфере и самовыражения.

Ключевые слова: Талант, профессиональный рост, самосознание, активность, стабильность, стратегия, карьера, карьера.

Abstract: The article highlights the importance of women’s participation in the social processes of society. Due to the fact that there have been various influences on their professional activities over the centuries, obstacles to women’s participation in social spheres and self-expression have been psychologically analyzed.

Keywords: Talent, professional growth, self-awareness, performance, sustainability, strategy, career.

Insoniyat tarixidan ma’lumki, ijodkor va iqtidorli insonlarga extiyoj katta. Jamiyatning barqaror bo’lishi, rivojlanishi, xalqning esa farovon hayot kechirishlari uchun aynan har jabhada iqtidorli shaxslar zarur. Iqtidor yosh, millat, jins, makon tanlamaydi. Ayollar ham iqtidor va ijod borasida anchayin muvaffaqiyatga erishishmoqda.

Bugungi kunda jamiyatimizning deyarli barcha sohalarida ayollarni uchratishimiz mumkin. Yaqin yillar ichida ayollarga bo’lgan munosabat tubdan o’zgardi. Ta’kidlash joizki, 2019-yil 11-17 mart kunlari bo’lib o’tgan mamlakatimiz delegatsiyasi ham qatnashgan BMT Xotin-qizlar axvoli bo’yicha komissiyasining 63-sessiyasida BMT bosh kotibi Antoniu Gutterish “Qayerdaki siyosiy va ijtimoiy hayotda xotin-qizlar faol ishtirok etayotgan bo’lsa, o’sha joyda iqtisodiyot o’smoqda, barqarorlik mustahkamlanmoqda va fuqarolarning farovonligi yuksalmoqda”, degan edi. [1]

Kasbiy faoliyat - bu shaxsning o'zini o'zi anglash, uni shaxsiylashtirish sohalaridan biri. Kasbiy faoliyatda inson o'z qobiliyatlarini, shaxsiy va kasbiy fazilatlarini ochib berish va ko'rsatish imkoniyatiga ega. Ushbu faoliyat insonga o'zining o'ziga xosligini, boshqa odamlar uchun ahamiyatini tan olishga imkon beradi. Umuman jamiyat uchun ma'lum bir kompensatsiya shaklida tasdiqlashga yordam beradi.[2]

1990-yillarning o'rtalarida Marina Malysheva tomonidan o'tkazilgan empirik tadqiqotga ko'ra, oilaga yo'naltirilgan ayollar mehnat bozorida kamsitishni tabiiy narsa deb bilishadi. Erkaklar ustunligi, korxonalardagi ustuvor mavqei ular uchun doimiy voqelikdir, ular buni butun ongli hayoti davomida kuzatib boradilar va jamiyatning eng oqilona modeli deb hisoblaydilar. Nafaqat oilaparvar ayollar, balki yuqori ijtimoiy intilish va kasbiy ambitsiyalarga ega bo‘lgan oliy ma’lumotli yosh ayollar ham o‘zlaridan ko‘ra ko‘proq daromadli sherik bo‘lishni afzal ko‘radilar. O‘z navbatida,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

erkaklar ayollarning daromadlarini oila byudjetiga teng hissa qo‘shish emas, balki “yordam” deb hisoblab, oila daromadining ikkilamchi va ixtiyoriy turi sifatida qarashadi. O‘zbekistonda ham erkaklar oilaning asosiy boquvchisi hisoblanadi. [2]

Hozirgi davrda xotin-qizlarning kasbiy faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, zamonaviy Rossiyada bandlik muammosi, ayniqsa ayollarni malakali kasbiy mehnat bilan ta'minlash muammosi nihoyatda keskinlashmoqda. Ular o'z qobiliyatlarini ko'rsatish, kasbiy bilim, tajriba va ko'nikmalarini ro'yobga chiqarish imkoniyatidan mahrum. Bu oilaviy rollarni taqsimlash haqidagi qarashlarning konservatizmi, patriarxat an'analariga ko'r-ko'rona rioya qilish bilan bog'liq. Bu holat, shubhasiz, davlatning progressiv ijtimoiy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.[5]

Dunyoning ko‘p mamlakatlarida ayolning ijtimoiy mavqei yuqori emas. Bu ayol jamiyatning to'laqonli a'zosi emasligini anglatadi. Ko'pincha, ayollar o‘zini asosiy hayot strategiyasi sifatida kasbiy o‘sishni tanlamaydilar. [3]

I.F.Rekovskayaning so‘zlariga ko‘ra, oliy yoki o‘rta maxsus ma’lumotga ega bo‘lgan har ikkinchi erkak yetakchi hisoblanadi. Bitiruvchilarning atigi 7 foizi menejer ayollardir. Hatto maktablarda, ayol o'qituvchilarning ustunligi bilan, ayollar direktorlarining atigi 39%ni tashkil etadi. [7]

V.O'Liri gender stereotiplari o'rtasidagi munosabatni va ayollarning sanoatda korporativ zinapoyaga ko'tarilishini kechiktirish asoslarini o'rgandi. Uning fikricha, hech qanday ob'ektiv asoslarsiz, mehnatga bo'lgan quyidagi munosabatlar ayollarga tegishli: ular faqat "pin" pul (ya'ni, kichik ish haqi) uchun ishlaydi; o'z ishlarida ular sof kommunikativ va hissiy daqiqalarga ko'proq qiziqishadi; ayollar intellektual kuch talab qilmaydigan ishni afzal ko'radilar; ular erkaklarnikiga qaraganda o'zini namoyon qilish va targ'ib qilishni kamroq qadrlashadi. Bu ayollarda kompetentsiya, mustaqillik, raqobatbardoshlik, mantiq, da'volar va boshqalarning etishmasligi haqidagi yolg'on g'oyalardir.[2]

Yuqori ta'lim darajasiga qaramay, ayollar o'zlarining mehnat imkoniyatlarini o'z-o'zini baholashlari va mehnat bozoridagi qiymatiga ishonchlari va raqobatbardoshligi yo'qligini his qilishlari kuchliroqdir. Bundan tashqari, ayollar uy ishlarining barcha yukini o'z zimmalariga oladilar (hozirgi kunda barcha uy ishlarining 80 foizi ayollar tomonidan amalga oshiriladi), bu ularning uydan tashqaridagi faolligini sezilarli darajada kamaytiradi. Xotin-qizlarning mehnat bozorida raqobatbardoshligi pastligining asosiy sababi odatda maishiy omillardir. Maishiy ishlarga qoida tariqasida maosh to'lanmaydi va "haqiqiy ish" deb hisoblanmaydi [8]

Zamonaviy jamiyatda ayol haqiqatan ham tanlovga duch keladi: oila yoki ish. U yoki bu hayotning ustunligi (mansab yoki oila) har doim ham ongli ravishda afzal ko'rish natijasi emas. Ko'pgina hollarda, bu majburiy bo'lib, psixologik noqulaylik tug’diradi. "Karyera" ga sho'ng'ish yolg'izlik hissi, shaxsiy hayotda istiqbol bo‘lmaydi va jamoatchilik noroziligiga duch keladi. Faqat oila bilan band bo‘lgan ayollar ham har doim baxtli emas: ular muloqotda xilma-xillikdan mahrum, to'liq ijtimoiy o'zini o'zi anglashdan, oilaning boshqa a'zolari tomonidan o'zlarining shaxsini etarlicha baholamaslikdan, to'liq moddiy qaramlikdan azob chekishadi. Biroq, uy bekasi va oilaga yaxshi daromad keltiruvchi rollarini birlashtirish juda qiyin. Shunday qilib, o'z qobiliyatlarini namoyon etishni va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishni xohlaydigan ayol ko'pincha boshqalarning ayolning jamiyatdagi o'rni haqidagi an'anaviy qarashlari bilan ziddiyatga duch keladi. Ba'zi ayollar bir vaqtning o'zida yaxshi ona, yaxshi uy bekasi va yaxshi ishchi bo'lishga harakat qilib, stress yoki rol ziddiyatiga duch kelishadi. Natijada ishda va uyda o‘zlarini ortiqcha yuk deb o‘ylaydilar. Bu "to‘yganlik sindromi" deb ataladi. [2]

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

M. V. Safonovaning fikricha, o‘z faoliyatida muvaffaqiyat qozongan ayollarning shaxsiy fazilatlari – ochiqko‘ngillik, ijtimoiy jasorat va faollik, ehtiyotkorlik, hissiy vazminlik, yuqori darajadagi aql-zakovat, o‘zini tuta bilishdir. Aksariyat ko'rsatkichlarga ko'ra, bu ayollar guruhi erkaklar namunasining o'rtacha qiymatlariga yaqinlashadi, bu ularning erkaklardek kuchligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, o‘z ishida muvaffaqiyat qozongan ayollarning aksariyati oliy ma’lumotga ega, uchdan bir qismi esa ilmiy darajaga ega. [9]

E.Rannik erkaklarga qaraganda ayollarning sanitariya-gigiyenik mehnat sharoitlari, mehnatni tashkil etishni takomillashtirishdan ko'proq manfaatdor ekanligini aniqladi. Ular N. N. Obozov ta'kidlaganidek, birgalikdagi faoliyatning boshqa ishtirokchilari tomonidan o'z ishlarini baholashga ko'proq e'tibor berishadi, shuning uchun maqtov yoki salbiy baholash ularning mehnat faoliyatining asosiy tartibga soluvchisi hisoblanadi. Ayollar ish joyidagi munosabatlarga juda sezgir, shuning uchun ular yaxshi munosabatlarga ega bo'lgan ishlarni afzal ko'radilar, hatto ish haqi hisobiga ham. Shaxsiy, qulay munosabatlarga yo'naltirish ularning oila va nikoh munosabatlaridagi noroziligini qoplashi mumkin. [10]

Ijtimoiy-siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy hayotda ayollarning o’rni va maqomini oshirish mamlakatimizda davlat siyosati darajasida o’ta muhim ustvor vazifa hisoblanadi. Ayollarning jtimoiy faolligini kuchaytirish, ularning bandligini ta’minlash, oila institutini, onalik va bolalik muhofazasini kuchaytirish bo’yicha samarali chora tadbirlar qabul qilinmoqda. Buning natijasi o’laroq 2022-yilning mart, aprel, may oylari ichida Prezidentimiz hamda Vazirlar Mahkamasi tomonidan Xotin-qizlarga doir 12 ta qaror va farmon imzolandi.

Demak, ayollarni jamiyatdagi ishtirokining ahamiyatini oshirish uchun avvalo, ular haqidagi noto‘g’ri streotiplarni o‘zgartirish lozim. Ayollarning o‘z qobilyat va iqtidorini yuzaga chiqarishga yordam berish, ularni har tomonlama qo‘llab quvvatlash zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sh. Mirziyoyev “Niyati ulug’ xalqning ishi ham ulug’, hayoti yorug’ va kelajagi farovon bo’ladi”. Tosh.”O’zbekiston”-2019 160,161 betlar

2. Stepanova L.G. Zamonaviy ayolning kasbiy segregatsiyasi gender rollarini stereotipik idrok etishga asoslangan omil sifatida // Yetuklik va qarish psixologiyasi. - 2006. - No 4

3.Aleshina Yu.E., Lektorskaya E.V. Ishchi ayolning rol ziddiyatlari. // Psixologiya masalalari. 1989. - 6-son. - 23-28-betlar.

4. Arsanukaeva M.S. Ayollar mehnatidan oqilona foydalanish muammosiga. // Ayolning kasbiy va oilaviy funktsiyalarining o'zaro bog'liqligining ijtimoiy muammolari. M., - ISAI, 1980. - b.27-34.

5. Babaeva L.V. Ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida rus ayollari: ish, siyosat, kundalik hayot. Rossiya jamoat ilmiy fondi. Ilmiy hisobotlar. Nashr. 34. M., - 1996. - 204b.

6. Baskakova M.E. Turmushga chiqqan ayol: oilami yoki ishmi? // Rossiyadagi oila. -1995 yil. -#3-4.

7. Rakovskaya O.A. Ayollarning kasbiy martaba shakllanishining o'ziga xos xususiyatlari// Ijtimoiy o'zgarishlarning gender jihatlari. M., 1996. B.58.

8. Ilyin E.P. Erkak va ayolning differentsial psixofiziologiyasi. - Sankt-Peterburg: Pyotr, 2007. - S.399 ..

9. Safonova, M.V.O‘z faoliyatida muvaffaqiyat qozongan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari:diss. … samimiy. psixolog. Fanlar: 19.00.05. - Sankt-Peterburg, 1999. - S. 133 ..

10. Obozov N.N. Ayol + erkak =?! / N. N. Obozov; Psixologiya, tadbirkorlik va menejment akademiyasi. - Sankt-Peterburg. : LNPP "Oblik", 2007. - P.74.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

11. Gvozdeva E., Gerchikov V. Rossiya biznesida ayollar boshqaruvi. // EKO: Iqtisodiyot va ishlab chiqarishni tashkil etish. 1997. - No 11 (287). -163-177-betlar.
12. Davlat xizmati: Karyera va kasbiy o‘sish. Chet el tajribasi. Nashr. 14. M .: Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi Rossiya Davlat xizmati akademiyasi. - 1997. - 117b.
13. Granovskaya PM, Nikolskaya I.M. Shaxsiy himoya. Sankt-Peterburg: "Bilim" nashriyoti, 1999.-347s.
14. Grebenyuk G.A., Samsonova E.Yu. Etakchilik shaxsiyati va etakchilik uslublari. // Psixologik tahlil. 1995 yil - 1-son. - 14-20-betlar.
15. Dalbum-Hall B. Ayollar va etakchilik. Per. ingliz tilidan. - Sankt-Peterburg: "Boyo'g'li" nashriyoti, 1996. - 132p.
16. Drujinin V.N. Eksperimental psixologiya. M.: INFRA-M, 1997. -255s.
17. Ayollar muammosi: yangi tushunchaga qarash va yondashuvlar: Maqolalar to'plami. Moskva: Ijtimoiy fanlar akademiyasi, 1990. - 185p.
18. Jamiyatdagi ayol: haqiqatlar, muammolar, prognozlar. M.: Nauka, 1991. -127b.
19. Barqaror rivojlanish yo'lida ayol va erkak (gender yondashuvi tajribasi). Maqolalar to'plami. M.: REFIA, 1997. - 95-yillar.
20. Ishda ayol. Rostov-na-Donu: "Feniks" nashriyoti, 1996. - 480-yillar.
21. Ayollar va demokratlashtirish: dolzarb ijtimoiy-siyosiy muammolar bo‘yicha ayollarning jamoatchilik fikri. (Sotsiologik tadqiqotlar natijalari). Rep. muharriri G.G.Sillaste. -M., 1991. - 106s.
22. Ayollar va ijtimoiy siyosat. (Tender aspekti): Maqolalar to'plami. / Vah. ed. Z.A.Xotkina. M., 1992. - 204b.